
Kyrkomötet
Gudstjänstutskottets betänkande 2017:3

Kompletterande gudstjänstordningar

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas två motioner med förslag om att kyrkostyrelsen ska införa eller utarbeta gudstjänster för särskilda tillfällen. I motion 2017:125 föreslås att Svenska kyrkan ska införa särskilda rättsgudstjänster. Motionären menar att sådana gudstjänster kan vara ett bland flera sätt för Svenska kyrkan att bidra till att stärka det västerländska rättssamhället. Utskottet menar att Svenska kyrkan inte ensidigt kan införa rättegångsgudstjänster, eftersom de sker på inbjudan av nämndemannaorganisationen, och föreslår därför att motion 2017:125 avslås.

I motion 2017:139 föreslår motionären att kyrkostyrelsen ska få i uppdrag att utarbeta ett förslag till rit/ceremoni i samband med skilsmässa. En sådan rit skulle, enligt motionären, kunna hjälpa parterna och, i förekommande fall, deras barn att möta den förändring som en skilsmässa innebär. Utskottet menar att en sådan ordning inte ska regleras i kyrkohandboken och att ett förslag till ordning redan finns att tillgå. Utskottet föreslår därför att motion 2017:139 ska anses besvarad.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2017:125.
2. Kyrkomötet beslutar att motion 2017:139 är besvarad med vad utskottet anfört.

Motionernas förslag

Motion 2017:125 av Axel W Karlsson, Rättsgudstjänster

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att se till att Svenska kyrkan inför särskilda rättsgudstjänster i syfte att öka medvetenheten om rättens betydelse för ett samhälle samt för att ge stöd åt rättssamhället och dem som i sin dagliga gärning upprätthåller det.

Motion 2017:139 av Sten Elmberg, Rit vid skilsmässa

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att utarbeta ett förslag till rit/ceremoni i samband med skilsmässa.

Bakgrund

I två motioner föreslås att kyrkostyrelsen ska införa eller utarbeta gudstjänster för särskilda tillfällen. I motion 2017:125 gäller förslaget att Svenska kyrkan ska införa särskilda rättsgudstjänster. Motionären menar att sådana gudstjänster kan vara ett bland flera sätt för Svenska kyrkan att bidra till att utveckla, upprätthålla och stärka det

västerländska rättssamhället. I motion 2017:139 föreslår motionären att kyrkostyrelsen ska få i uppdrag att utarbeta ett förslag till rit/ceremoni i samband med skilsmässa. En sådan rit skulle, enligt motionären, kunna hjälpa parterna och, i förekommande fall, deras barn att möta den förändring som en skilsmässa innebär.

Rättegångsgudstjänster

I 2 kap. 13 § i 1686 års kyrkolag reglerades institutet rättegångsgudstjänst, även senare kallad tingspredikan. Redan tidigare hade människor, när de samlats till ting, inlett detta med att fira gudstjänst innan rättegångsförhandlingarna inleddes. Nu fastslogs i kyrkolagen att dessa gudstjänster skulle hållas ”Så ofta Lagmans och Häradz Ting infalla”. Gudstjänsten skulle innehålla sång och böner

samt någon tienlig Texts förklaring som gifwer anledning til at betänkia thet Werkts vigtigheet som företags skal; förmanandes så wäl them, som i Rätten sittia som them hwilka för Rätten komma skola Christeligen och tilböriligen at förhålla sig och bedia Gud om uplysning och Wäl-signelse.

Tillsammans med den äldre domar- och vittneseden, som avlades ”inför Gud allsmäktig och vid hans heliga ord” med handen på bibeln, gav denna gudstjänst uttryck för en förståelse av lagstiftning och rättsskipning, där domaren skulle döma efter Guds och Sveriges lag och där de båda var redskap för det världsliga regementet, genom vilket Gud uppehåller ordning, rätt och fred.

1872 reformerades bestämmelserna för rättegångsgudstjänsterna. De hölls då endast vid årets början och riktades till domstolens ledamöter, inte till allmänheten.

Under andra halvan av 1900-talet försvann skyldigheten för rättens ledamöter att delta i rättegångsgudstjänsten. Detsamma gällde gudstjänsten i samband med riksdagens öppnande. Riksdagen beslutade vid 1975/76 års riksdag att avskaffa domstolseden med handen på bibeln samt övriga religiösa inslag. Även domareden förändrades. Under 1970- och 80-talen diskuterades rättegångsgudstjänstens vara eller inte vara, både utifrån religionsfrihetslagstiftningen och utifrån ekonomiska skäl. År 1989 beslutade riksdagen att de lagparagrafer som reglerade rättegångsgudstjänsterna skulle upphöra att gälla. Därefter blev dessa en fråga för inomkyrklig reglering.

Fram till 1986 hade den svenska kyrkohandboken en särskild ordning för denna gudstjänst som skulle inleda domstolarnas sessioner. I 1942 års kyrkohandbok innehöll den följande moment: Psalm, Predikan, Psalm, Bön, Fader vår, Välsignelsen, Psalm. Bönen före Fader vår var en längre bön med tacksägelse för rättvisa och rättsordning och förbön för domare, åtalade, målsägande, vittnen och den avslutades med en påminnelse om den stora räkenskapsdagen. 1968 års kyrkohandbokskommitté föreslog i *Svenska kyrkans gudstjänst, Band 6, Veckans och kyrkoårets bönegudstjänster*, (SOU 1985:44), att ordningen för någon av veckans bönegudstjänster skulle brukas som ordning för rättegångsgudstjänsterna. De föreslog också en ny lydelse för den särskilda bönen vid rättegångsgudstjänst.

År 1993 lät dåvarande Församlingsnämnden publicera *Tillägg till Den svenska kyrkohandboken III–IV* (Mitt i församlingen 1993:4) med förslag till temamässor, temagudstjänster och gudstjänster för särskilda tillfällen. I denna fanns också ett förslag till ordning för rättegångsgudstjänst. Ordningen innehöll Psalm, Ingångsord ur Psaltaren, Textläsning, Körsång/musik, Predikan, Trosbekännelsen, Psalm/körsång, Förbön, Herrens bön, Välsignelsen, Psalm, Postludium/körsång. Förbönen innehåller liknande teman som i den särskilda bönen från 1942 års kyrkohandbok, men språket är moderniserat.

Svenska kyrkans kyrkohandbok innehåller inte någon rit eller ceremoni, som är särskilt anpassad för den situation som en skilsmässa innebär. Möjligheten att rituellt uttrycka och gestalta den sorg, skuld och nyorientering som följer med en skilsmässa har huvudsakligen hanterats inom själavårdens ram. I några församlingar har temamässor och temagudstjänster med skilsmässa som tema prövats.

I *Tillägg till den svenska kyrkohandboken III–IV* finns en ordning för "Bön om förlåtelse vid skilsmässa". I inledningstexten till denna står det:

Skilsmässa innebär uppbrott, ofta smärtsamt för alla som berörs. Om makarna som skall skiljas eller gått skilda vägar kan mötas inför Gud kan detta bli en konkret avslutning på deras liv tillsammans och även en möjlighet till läkning och framtida möte. Denna andakt kan ske med eller utan präst, i kyrkan, i sakristian (t. ex. före en veckomässa) eller i ett hem. Denna andakt är meningsfull även om endast en av parterna önskar komma.

Själva bönen är kort och är främst tänkt som ett exempel på hur en bön av detta slag kan utformas:

Bön om förlåtelse vid skilsmässa

med en av parterna eller båda tillsammans

Herre vår Gud, du lät oss finna varann
och band oss samman som man och hustru.

Hjälp oss/mig nu när våra vägar skiljs
att se tillbaka på det som varit.

Läk såren av sorg och bitterhet.

Förlåt oss (mig) båda (min) vår skuld,
allt ont som vi (jag) tillfogat varandra (honom, henne).

Här kan parterna säga till varandra:

Jag vill förlåta dig för Jesu Kristi skull.

Eller prästen kan förmedla förlåtelsen.

Bönens fortsättning:

Tack för den sträcka av livsvägen som vi fick gå tillsammans,
för det vi fick ge varandra
och för det som vi fått betyda för varann.

Här kan personliga ord infogas

Ge oss, Herre, kraft så att var och en av oss åter kan glädjas och hoppas.

Tack för löftet att du är med oss.

Ur din hand, Herre, tar vi emot dagar som kommer.

Amen

En kortare version av denna andakt har också funnits i *En liten bönbok*.

Gudstjänstutskottet behandlade i sitt betänkande G 2002:04 en motion, 2002:10, i vilken föreslogs att en försoningsliturgi skulle utarbetas, som kan användas vid ingående i nytt äktenskap och som kan inlemmas i ny kyrkohandbok. I utskottets behandling av motionen sades följande:

Utskottet ser att det finns stora behov av själavård för både barn och vuxna som genomgår separationer. Men frågan om hur dessa behov tillgodoses hör inte hemma i utformandet av Svenska kyrkans vigselliturgi.

En försoningsakt i samband med en ny vigsel är främmande för Svenska kyrkans liturgiska tradition. Utskottet anser att detta i första hand är en fråga för församlingarnas själavårdsarbete och därför måste eventuella försoningsakter/böner utformas lokalt. Då ett långt tidsspann kan föreligga mellan skilsmässa och ny vigsel anser utskottet att dessa två skeenden själavårdsmässigt och/eller liturgiskt bör hanteras åtskilda. Därför föreslår utskottet att Kyrkomötet avslår motionen.

En huvudtanke i kyrkohandboksförslaget i kyrkostyrelsens skrivelse 2017:6 är att kyrkohandboken inte ska innehålla en mängd olika gudstjänstordningar. I stället ska det med utgångspunkt i ordningen för Mässa/Gudstjänst vara möjligt att utforma gudstjänster för särskilda teman och tillfällen.

Utskottets överväganden

Utskottets förslag:

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2017:125.
2. Kyrkomötet beslutar att motion 2017:139 är besvarad med vad utskottet anfört.

I motion 2017:125 föreslås att Svenska kyrkan ska införa särskilda rättsgudstjänster. Motionären menar att sådana gudstjänster kan vara ett bland flera sätt för Svenska kyrkan att bidra till att utveckla, upprätthålla och stärka det västerländska rättssamhället. Gudstjänstutskottet noterar att rättsgudstjänster, eller tingspredikan, på flera håll fortfarande är en levande tradition. Dessa gudstjänster hålls på inbjudan av nämndemannaorganisationen och fungerar för nämndens ledamöter som en påminnelse om de grundläggande värden som rättssamhället bygger på. Att gudstjänsterna sker på nämndemannaorganisationens inbjudan innebär att Svenska kyrkan inte ensidigt kan införa sådana gudstjänster. Utskottet föreslår därför kyrkomötet att avslå motion 2017:125.

I motion 2017:139 föreslås att en rit eller ceremoni i samband med skilsmässa ska utarbetas. Gudstjänstutskottet menar, liksom motionären, att en rit eller ceremoni kan vara ett sätt för den som genomgått en skilsmässa att ensam eller tillsammans med den man varit gift med lämna det som varit i Guds händer och en hjälp för parterna och eventuella barn att möta det som kommer. Samtidigt menar utskottet, med hänvisning till sitt betänkande G 2002:04, att denna typ av bön eller rit inte hör hemma i kyrkohandboken, utan främst är en fråga för församlingarnas själavårdsarbete genom att de måste utformas utifrån den specifika situationen och de människor som berörs. Utskottet har även avstyrkt andra förslag om utformande av riter och gudstjänster för specifika tillfällen och menat att detta inte bör regleras utan är en fråga för det lokala pastorala sammanhanget. I fråga om skilsmässa finns dessutom tidigare publicerat material att tillgå. Vad som motionären önskar är som framgått ovan i huvudsak redan tillgodosett. Utskottet anser därför att ingen ytterligare åtgärd behövs. Kyrkomötet föreslås därför besluta att motionen 2017:139 ska anses besvarad med vad utskottet anfört.

Uppsala den 5 oktober 2017

G 2017:3

På Gudstjänstutskottets vägnar

Sofija Pedersen Videke, ordförande

Maria Klasson Sundin, sekreterare

Beslutande: Sofija Pedersen Videke, ordförande, Sara Waldenfors, Maria Johansson-Berg, Johan Åkesson, Anna-Karin Stråle Börjesson, Ola Isacsson, Torvald Johansson, Berth Löndahl, Katarina Ramnerö Ödestad, Sven Milltoft, Kenneth Nordgren, Kristina Backe, Anders Åkerlund, Alve Svensson och Jan Segerstedt.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Niklas Nilsson, Gunilla Bengtsson, Birger Jönsson, Roger Olsson, Sara Waldenfors, Lisa Tegby, Gun Alingsjö Bäck, Dag Sandahl, Lena Jönsson, Göran Wass, Jerker Alsterlund, Staffan Yngvesson, Aron Emilsson, Bengt Inghammar och Elise Nilsson.

Biskoparna Johan Tyrberg och Eva Nordung Byström har deltagit i utskottets överläggningar.